

การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของอุโบสถในพระพุทธศาสนา

AN ANALYTICAL STUDY OF VALUE AND SIGNIFICANCE OF UBOSATHA IN BUDDHISM

ศิวกร ทองเขย

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

พระมหาอินทร์วงศ์ อัสสรภาณี, พระครูสิริสุตานุยุต,ดร.

กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของอุโบสถในพระพุทธศาสนา” มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาอุโบสถในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาคุณค่าและความสำคัญของอุโบสถในพระพุทธศาสนา และ 3) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของอุโบสถในพระพุทธศาสนา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ศึกษาจาก โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) นำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในกรวิจัย ผลการวิจัยพบว่า อุโบสถเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เพื่อใช้เป็นสถานที่ทำสังฆกรรม และมีเสมาเป็นเขตแดน อุโบสถจึงเป็นสถานที่สำหรับพระสงฆ์ประชุมทำสังฆกรรมร่วมกัน มีอยู่ 2 ประเภท คือ พัทธสีมา และอพัทสีมา อุโบสถมีคุณค่าและความสำคัญต่อการสร้างความเลื่อมใสศรัทธาให้เกิดแก่พุทธศาสนิกชน อันนำไปสู่การสืบทอดงานด้านพระพุทธศาสนา คุณค่าของอุโบสถสะท้อนผ่านงานด้านสถาปัตยกรรมที่มีความวิจิตรงดงาม และฝาผนังของอุโบสถยังมีภาพเขียนที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ ซึ่งแฝงด้วยคติธรรมต่าง ๆ ให้ผู้พบเห็นเกิดความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธเจ้า คุณค่าและความสำคัญของอุโบสถจำแนกออกเป็น 5 ด้าน คือ 1) ด้านพระพุทธศาสนา 2) ด้านความเชื่อ 3) ด้านศิลปกรรม 4) ด้านสถาปัตยกรรม และ 5) ด้านปฎิมากรรม

คำสำคัญ : คุณค่า, ความสำคัญ, อุโบสถ

Abstract

This thesis entitled “An Analytical Study of Value and Significance of Ubosatha in Buddhism”. The objectives of this research as follows: 1) to study the Ubosatha in Buddhism, 2) to study the value and significance of Ubosatha in Buddhism, and 3) to analyze the value and significance of Ubosatha in Buddhism. This research is qualitative research based on the documentary research method. The researcher collected data and this research is descriptive analysis. The result of the research are as follows: The result of the study found that the Ubosatha was originated since the Buddha Era in order to be the place for a religious rite and there are boundary markers of a temple. Phra Ubosatha is a place for Buddhist monks conference that is to do a religious rite together such as Phra Ubasathakamma that is Phra Pātimōka (chant the fundamental precepts) or the ordination ceremony. Phra Ubosatha of Buddhism have two kinds, including Baddhasīmā means consecrated precinct of a temple and Abaddhasīmā means

the immaterial. Ubasatha has the value and significance to make Buddhist faith that leads to the succession of Buddhism. The value of Ubasatha reflects the architectural work which is magnificent and the wall of Ubasatha still has paintings related to Buddha's biography that is hidden by the various ethics to spectators and take place the faithfulness to the Buddha. Ubasatha has the value and significance in five aspects, including 1) Buddhism 2) Belief 3) Work of art 4) Architecture 5) Sculpture.

Keywords : Value, Significance, Ubasatha

บทนำ

อุโบสถเป็นสถานที่แสดงความพร้อมเพรียงของพระสงฆ์ อุโบสถใช้เป็นสถานที่ทำสังฆกรรมที่ต้องทำเป็นประจำสม่ำเสมอและมีกำหนดเวลาที่แน่นอนมีชื่อเรียกออกไปหลายอย่าง การทำอุโบสถจะมีการสวดปาฏิโมกข์ได้ก็ต่อเมื่อมีภิกษุครบองค์สงฆ์จตุรกรคือ 4 รูปขึ้นไป (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2551 : 562). อุโบสถชื่อเรียกอาคารซึ่งใช้เป็นสถานที่เฉพาะสำหรับพระภิกษุสงฆ์ทำสังฆกรรม มีความหมายที่เกี่ยวข้องกับทางพระพุทธศาสนาใน 4 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 หมายถึงวัน พระซึ่งเป็นวันที่พระสงฆ์และคฤหัสถ์มาประชุมกันเพื่อแสดงธรรมและรับฟังธรรม ลักษณะที่ 2 หมายถึง การแสดงพระปาติโมกข์ของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยทุก ๆ 15 วัน ลักษณะที่ 3 หมายถึงการรักษาศีล 8 ของเหล่าภราดรในทุกวัน วันอัสมัสสวัน และลักษณะที่ 4 หมายถึง สถานที่ซึ่งพระสงฆ์ทำสังฆกรรมร่วมกัน (ธวัชชัย ดุยสุจริต, 1 ตุลาคม 2560).

พระไตรปิฎกได้กล่าวถึงมูลเหตุในการกำหนดเขตอุโบสถไว้ว่า สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงตามบริเวณวิหารโดยไม่กำหนดที่ พระอาคันตุกะทั้งหลายไม่รู้ว่ “วันนี้สงฆ์จะทำอุโบสถ ณ ที่ไหน” ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาค รับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย ไม่พึงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงตามบริเวณวิหารโดยไม่กำหนดที่ รูปใดยกขึ้นแสดง ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้สมมติวิหาร เรือนมุง แลบเดียว ปราสาท เรือนโล้น หรือถ้ำ ที่สงฆ์ต้องการให้เป็นโรงอุโบสถแล้วจึงทำอุโบสถ” (วิมทา. (ไทย) 4/141/217).

อุโบสถจึงเริ่มมีมาตั้งแต่ในสมัยพุทธกาล และเป็นสถานที่พระสงฆ์ใช้ในการทำสังฆกรรม ดังปรากฏในสมันตปาสาทิกาติยคาถาโค กล่าวถึงความสำคัญของการใช้อุโบสถไว้ว่า (จตุตทเสวาปนสนรเสวา) ได้แก่ ในวันจาตุททสี 2 ครั้งในปักษ์ที่ 3 และที่ 7 แห่งฤดูหนึ่งในวัน ปันณรสี 6 ครั้งในปักษ์ที่เหลือนี้เป็นความหมายอย่างหนึ่งและความหมายนี้ ท่านกล่าวไว้ด้วยอำนาจจาริตตามปกติ แต่เมื่อยังมีปัจจัยเห็นปานนั้นการสวดปาติโมกข์ในวันจาตุททสีหรือวันปันณรสีวันใดวันหนึ่งก็ควรในบาลีว่า “ปักษ์ละ 1 ครั้งคือในวัน 14 ค่ำหรือวัน 15 ค่ำ” ก็ทราบเนื้อความตามบาลีว่า “อุโบสถของพวกเจ้าถึ้นเป็นวันจาตุททสี อุโบสถของพวกภิกษุอาคันตุกะเป็นวันปันณรสี” ถ้าภิกษุเจ้าถึ้นมากกว่าภิกษุอาคันตุกะพึงคล้อยตามภิกษุเจ้าถึ้น (วิ.อ.(ไทย) 3/136/128). อุโบสถจึงเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญเรื่อยมาจนถึงสมัยปัจจุบัน

ในประเทศไทย อุโบสถเป็นสถานที่สำคัญที่สุดของวัดทุกวัดจำเป็นต้องมีอุโบสถเพราะอุโบสถเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่พุทธศาสนิกชนให้การนับถือ นอกจากนั้น อุโบสถยังมีศิลปะการก่อสร้างประดับตกแต่ง และสถาปัตยกรรมที่สำคัญลักษณะการตกแต่งอุโบสถแสดงให้เห็นถึงความสวยงามทางด้านสุนทรียภาพ โครงสร้างวิจิตรศิลป์ และเทคนิคของสถาปัตยกรรมแต่ละยุคสมัย ดังเช่นอุโบสถของไทยเป็นศิลปะที่วิจิตรสวยงามสมบูรณ์ ตามลักษณะของศิลปะไทย และเป็นที่เชิดชูชื่อเสียงของประเทศไทย เป็นตัวแทนแห่งสุนทรียะในด้านศิลป์ของไทยเป็นอย่างยิ่ง เป็นที่ดึงดูดใจชาวต่างประเทศ อุโบสถในพระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นสถานที่ทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ ประเภทของ

อุโบสถในพุทธศาสนาเถรวาทนิยมสร้างอุโบสถอยู่ 2 ประเภท (ฝ่ายวิชาการภาษาไทย, 2553 : 1299). คือ 1) อุโบสถในน้ำ หรือเรียกอย่างภาษาคำพูดทั่วไปว่า “อุโบสถแพ” หรือ “อุโบสถน้ำ” หมายถึง อุโบสถที่สร้างขึ้นในน้ำ เพื่อใช้น้ำเป็นสิ่งที่กำหนดเขตแดนเพื่อทำสังฆกรรม แนวความคิดในการใช้สัญลักษณ์นี้ ในประเทศไทยมีอยู่บ้าง บางพื้นที่แต่ไม่ค่อยมีมากนัก 2) อุโบสถบนบก หมายถึง อุโบสถที่สร้างขึ้นบนผืนดิน มีการกำหนดเขตสีมาด้วยใบเสมา เป็นแบบอย่างที่เราพบเห็นได้ทั่วไป ในประเทศไทย และมีความแตกต่างกันออกไปในด้านสถาปัตยกรรมการก่อสร้าง ในแต่ละภาคจะมีลักษณะไม่เหมือนกันออกไป

แม้ว่าอุโบสถจะมีความแตกต่างด้านสถาปัตยกรรมในแต่ละภาค และยุคสมัย แม้วันเวลาจะผ่านไป วัตถุประสงค์หลักของการใช้อุโบสถก็คือ ในอดีตเดิมทีถือเป็นหลักการบำเพ็ญพรตอดอาหารและประชุมภิกษุสงฆ์สนทนาในปัญหาต่าง ๆ กัน และเพื่อใช้ทำสังฆกรรมถือเป็นหลักปฏิบัติกันมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาลแล้ว โดยกำหนดเอาวันขึ้น 8 ค่ำ และ 15 ค่ำของเดือน เมื่อพระพุทธรูปบังเกิดขึ้นและได้เจริญแพร่หลายไปในเวลาอันรวดเร็ว ฝ่ายชาวบ้านมีความรู้สึกรักว่าพระสงฆ์น่าจะมีการประชุมแบบเดียวกันที่นักบวชนอกศาสนา ประชุมกันบ้างเพื่อพวกเขาจะได้ฟังการสนทนาธรรมของภิกษุทั้งหลายจึงมีพุทธานุญาตให้พระสงฆ์ประชุมกันในวันดังกล่าว โดยมีการพัฒนามาตามลำดับคือประชุมกันโดยไม่ได้พูดจาอะไรประชุมกันทุกวันประชุมกันแล้วทรงแสดงพระปาฏิโมกข์ คือคำสอนที่เป็นหลัก จนในที่สุดทรงกำหนดให้มีการประชุมกันเพื่อสวดพระปาฏิโมกข์ คือสิกขาบทที่ทรงบัญญัติเป็นการทบทวนพระบัญญัติและนำตนให้บริสุทธิ์ (พระราชาชนนิตะ (ระบบรัฐญาณ), 2536 : 309).

ด้วยความสำคัญและเหตุผลดังกล่าวมา ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของอุโบสถในพระพุทธศาสนา เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมาพัฒนาการตั้งแต่สมัยพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบัน พร้อมทั้งศึกษาวิเคราะห์ถึงคุณค่าของอุโบสถในพระพุทธศาสนาที่มีต่อพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอุโบสถในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาคุณค่าและความสำคัญของอุโบสถในพระพุทธศาสนา
3. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของอุโบสถในพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการรวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) จากพระไตรปิฎก อรรถกถา และรวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) จากหนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis Technique) แล้วนำเสนอในรูปแบบการพรรณนา

ผลการศึกษา

1. อุโบสถในพระพุทธศาสนา

อุโบสถเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เพื่อใช้เป็นสถานที่ทำสังฆกรรม และมีสีมาเป็นเขตแดน ด้วยมีมูลเหตุบัญญัติอุโบสถมาจากปริพาชกนอกศาสนาที่มีการประชุมกัน และคนทั้งหลายต่างเข้าไปหาปริพาชกอัญญเดียรฉัตรเหล่านั้นเพื่อฟังธรรม ทำให้ผู้คนต่างเลื่อมใสศรัทธา พระพุทธเจ้าจึงอนุญาตให้ประชุมกัน ในวัน 14 ค่ำ 15 ค่ำ และ 8

คำ แห่งปักข์ และอนุญาตให้ทำอุโบสถโดยพร้อมเพรียงกัน และได้กำหนดเขตแดนอุโบสถให้ชัดเจน จึงเริ่มมีการก่อสร้าง อุโบสถ โดยการก่อสร้างนั้น ต้องพิถีพิถันเลือกพื้นที่เป็นพิเศษพื้นที่ต้องบริสุทธิ์ สะอาดปราศจากมลทิน หลังการก่อสร้างอุโบสถเป็นอาคารเรียบร้อยต้องทำพิธีผูกพัทธสีมา วัตถุที่ใช้กำหนดเขตสีมา เรียกว่านิมิต ซึ่งนิมิตใช้แสดงได้ด้วยวัตถุ 8 ชนิด คือ ภูเขา ศิลา ป่าไม้ ต้นไม้ จอมปลวก หนทาง แม่น้ำหรือแอ่งน้ำ เมื่อเสร็จผูกพัทธสีมาจึงถือว่าสามารถใช้อุโบสถนั้นทำสังฆกรรมได้ อุโบสถจึงเป็นขอบเขตพื้นที่ในพุทธาวาส สถานที่ที่พระสงฆ์ประชุมทำสังฆกรรม

อุโบสถจึงเป็นสถานที่สำหรับพระสงฆ์ประชุมทำสังฆกรรมร่วมกัน เช่น อุโบสถกรรม คือ การสวดพระปาติโมกข์ หรือประกอบพิธีบรรพชาอุปสมบท อุโบสถของพระพุทธศาสนามีอยู่ 2 ประเภท คือ สีมาที่ผูกแล้ว เรียกว่าพัทธสีมาและสีมาที่ยังไม่ได้ผูกเรียกว่า อพัทธสีมา พิธีผูกพัทธสีมา ที่นิยมทำกันในปัจจุบันนี้ ต้องได้รับอนุญาตจากทางบ้านเมือง คือ เป็นที่ที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานให้เป็นสิทธิแก่คณะสงฆ์เรียกว่า วิสุงคามสีมา อุโบสถมี 2 ประเภทของ อุโบสถน้ำ คืออุโบสถที่สร้างขึ้นในน้ำ เอน้ำเป็นเขตแดน และอุโบสถบนบก คืออุโบสถที่สร้างที่สร้างบนพื้นดินกำหนดเขตด้วยใบสีมาตามแบบอย่าง que เห็นอยู่ทั่วไป

2. คุณค่าและความสำคัญของอุโบสถในพระพุทธศาสนา

ผลการศึกษาพบว่า อุโบสถมีคุณค่าและความสำคัญต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ อุโบสถเป็นที่ประทับรูปองค์แทนของพระพุทธเจ้า เป็นที่ทำสังฆกรรมของคณะสงฆ์ เป็นที่บรรพชาอุปสมบทของทาสทนายาผู้ที่ จะเข้ามาสืบทอดงานด้านพระพุทธศาสนา เป็นศูนย์รวมความเลื่อมใสศรัทธาของเหล่าพุทธศาสนิกชน อันเป็นผู้ อุปลัมภให้พระพุทธศาสนามีความเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืน ขณะเดียวกัน งานด้านสถาปัตยกรรมยังมีคุณค่าด้าน ความวิจิตรสวยงาม เป็นสิ่งที่ทรงคุณค่า ไม่ว่าจะเป็นด้านของความเชื่อในเรื่องของบุญกุศลที่จะได้รับสำหรับผู้ ที่อุปลัมภปัจจัยในการสร้าง มีองค์ประกอบของคตินิยมต่าง ๆ ที่แฝงไว้ให้ได้ศึกษาเรียนรู้ และงานของช่างฝีมือ ยัง ได้รับการสืบทอดให้เป็นอาชีพแก่บุตรหลาน อุโบสถจึงมีความสำคัญต่อกระบวนการคิดและเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตของ คนในชุมชน

อุโบสถมีอุปกรณ์ที่มีส่วนช่วยเสริมให้อุโบสถมีความเป็นสมบูรณ์ เป็นส่วนที่แฝงไว้ด้วยคติธรรมทางพุทธ ศาสนา เช่น เครื่องลายอง ช่อฟ้า ตัวลายอง ใบระกา ทางหงส์ ตีนผี เชิงกลอน สะพานหนู ออกไก่ แบลาน แพงวง แปะ หัวเสา แปะลายเต่า เชิงแป บราลี ฝัเสื้อ หน้าบัน กระจังฐานพระ แผงแรคอแสดง สահราย – รวงผึ้ง บังนก หน้าอุตปิ กนก หน้าบันขนาดเล็กสุด บัวหัวเสา เสาพะไล คันทวย ชุ่มประตู่ – หน้าต่าง พนักกระเปียง เสาหัวเม็ด พลสิงห์ ฐาน อาคาร

สำหรับรูปแบบของอุโบสถนั้น มีการเปลี่ยนแปลงตามแต่ละยุคสมัย ซึ่งรูปแบบทางสถาปัตยกรรมในการ ก่อสร้างอุโบสถมี 15 แบบ คือ แบบมหาอุด แบบทรงโรง แบบมีมุขหน้า แบบมีมุขหน้า มุขหลัง แบบมีระเบียงรอบ แบบมีระเบียงรอบและมุขหน้า มุขหลัง แบบมีมุขหน้า มุขหลัง ระเบียงรอบ และลานประทักษิณ แบบมีมุขเด็จ ด้านหน้า และด้านหลัง แบบมีมุขเด็จด้านหน้า ด้านหลัง และมุขลดด้านหลัง ชนิดมีเสาด้านหน้า-หลัง แบบมีมุขเด็จ ด้านหน้า ด้านหลัง และพาไลด้านข้าง แบบมีระเบียงรอบ เฉลียงด้านหน้า ด้านหลัง และลานประทักษิณ แบบ จัตุมุข แบบจัตุมุข มุขหน้ายาว แบบจัตุมุข มุขหน้ายาว และมีพระระเบียงโอบด้านหลัง อุโบสถไม้

ขนาดของโบสถ์จะต้องสอดคล้องกับพุทธบัญญัติ ทั้งนี้ เนื่องจากในถิ่นที่ขาดแคลนภิกษุ ในพิธีอุปสมบท ต้องประกอบด้วยภิกษุอย่างน้อย 5 รูป เรียกว่า สงฆ์ปัญจวรรค ถ้าในถิ่นที่มีภิกษุมกต้องประกอบไปด้วยสงฆ์ 10 รูป เรียกว่า สังฆทศวรรค ภิกษุที่เข้าร่วมพิธีสังฆกรรมดังกล่าว ถ้ามากกว่าจำนวนกำหนดถึงจะใช้ได้ ถ้าต่ำกว่าจำนวนที่ กำหนดใช้ไม่ได้ ดังนั้น อุโบสถแต่ละวัด จะไม่เท่ากัน อุโบสถใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาระหว่างหมู่พระสงฆ์ ด้วยกันเท่านั้น ความเป็นอุโบสถอาศัยใบสีมาเป็นเครื่องชี้แสดงรูปแบบลักษณะของอุโบสถ มี 3 ลักษณะ คือลักษณะ

ที่ 1 อุโบสถโถง คืออุโบสถที่ไม่ก่อผนังอาคารขึ้น หรืออาจก่อเฉพาะเพียงบางส่วนที่บริเวณท้องส่วนท้ายอาคารซึ่งเป็น
ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน ลักษณะที่ 2 อุโบสถทึบ คืออุโบสถที่ตีฝาไม้หรือก่อผนังปิดล้อมโดยรอบอาคารทำ
ช่องเปิดเป็นประตูหน้าต่างและช่องเสา ลักษณะที่ 3 อุโบสถแบบมหาอุด หมายถึงอุโบสถที่ก่อผนังทึบปิดล้อมทั้ง 4
ด้าน โดยไม่เจาะช่องหน้าต่างเลย มีเพียงเปิดเป็นช่องประตูเพียง 1 หรือ 2 ช่องเท่านั้น ลักษณะและรูปแบบทาง
สถาปัตยกรรมของอุโบสถ ประกอบหลัก 3 ส่วนคือ แผนผังอาคาร โครงสร้างอาคาร รูปแบบลักษณะอาคารอุโบสถ
ในแต่ละภาคมีความแตกต่างกันตามลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น สำหรับอุโบสถภาคเหนือ นั้น ได้รับอิทธิพลมา
จากสมัยของพระเจ้า ดิลอกราช มาจนถึงสมัยปัจจุบัน ศิลปะการก่อสร้างอุโบสถภาคเหนือ จะมีลวดลาย
ประติมากรรมมากกว่าภาคอื่นๆ รูปแบบอุโบสถภาคกลางจะมีลักษณะความเด่นของศิลปะที่สวยงาม ส่วนภาคใต้
จะมีอัตลักษณ์ตามลักษณะของภาคใต้ อุโบสถทางภาคอีสาน เป็นแบบชนบทนิยม ดังนั้น สรุปได้ว่า อุโบสถ
ในสถาปัตยกรรมของไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ล้วนแต่มีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามสภาพของสภาพเปลี่ยนแปลง
ในกาลเวลา ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์แต่ละภูมิภาค ที่จะกำหนดรูปร่างลักษณะให้เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

3. วิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของอุโบสถในพระพุทธศาสนา

ผลการศึกษาพบว่า อุโบสถในพระพุทธศาสนามีคุณค่าและความสำคัญต่อการสืบทอดงานด้าน
พระพุทธศาสนาให้มั่นคง และยั่งยืน เนื่องจากอุโบสถเป็นสถานที่ทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ และเป็นที่พักพิง
อุปสมบทของผู้ที่จะเข้ามาสืบอายุพระพุทธศาสนา ยังเป็นสัญลักษณ์เป็นปูชนียสถานสำคัญของวัด และคุณค่า
ของอุโบสถ เป็นจุดศูนย์รวมของจิตใจให้แก่ผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์คุณค่า
และความสำคัญของอุโบสถในประเทศไทย โดยแยกเป็นรายด้านดังนี้

ด้านพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า ผู้ที่จะสร้างอุโบสถให้สำเร็จนั้น ต้องมีปณิธานแน่วแน่ ต้องมี
อธิฐานธรรมอยู่ในใจ คือ ต้องเป็นผู้ที่มีปัญญา และมีจิตแห่งการให้ ต้องเป็นผู้ที่มีสัจจะ กระทำจริง ต้องเป็นผู้ที่สละ
ทรัพย์เพื่อการก่อสร้าง และต้องไม่เกิดความท้อใจระหว่างทำการก่อสร้าง เพราะเมื่อสร้างแล้วเสร็จจะเป็นสถานที่
ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่ทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ได้อย่างถูกต้องตามหลักพระวินัย ซึ่งจะอำนวยผลบุญของอานิสงส์ของ
ผู้สร้าง คือ เป็นผู้ที่ย่อมด้วยอานิสงส์ของศีล อานิสงส์จากการประกอบสังฆกรรมของสงฆ์ อานิสงส์จากการใช้ในการ
อุปสมบท เพราะเป็นการสร้างให้เกิดพระสงฆ์เพื่อเป็นศาสนทายาทที่ช่วยสืบทอดงานพระพุทธศาสนา อานิสงส์ที่ช่วย
ส่งเสริมให้มีคู่ อานิสงส์แห่งการเผยแผ่ธรรมให้แก่สรรพสัตว์ให้อยู่กันอย่างสงบสุข อานิสงส์ของการหลุดพ้นจากหนี้สิน
อานิสงส์ของการให้ทาน คือจะเป็นผู้ที่เจริญด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ขณะเดียวกัน อุโบสถ
ที่ประกอบด้วยภาพเขียนเกี่ยวกับเรื่องราวชาดก พุทธประวัติ เหตุการณ์สำคัญในพุทธประวัติ อันเป็นการถ่ายทอด
ความรู้ด้านคติธรรมผ่านศิลปะบนผาผนังของอุโบสถ อย่างไรก็ตาม ภาพบนผาผนังของอุโบสถหลาย ๆ แห่ง ยังมีภาพ
ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นที่เกิดขึ้นในอดีตบันทึกไว้ด้วยเช่นกัน นอกจากความรู้ที่ปรากฏในทุกส่วนของอุโบสถแล้ว
ภาพเหล่านั้นยังต้องเน้นด้านความสวยงามเพื่อจะน้อมนำชักจูงให้ผู้ดูเกิดความเลื่อมใสเมื่อได้ชม และเกิดความสนใจที่
จะศึกษาหาความรู้ให้ลึกซึ้งได้ต่อไป

ด้านความเชื่อ ผลการศึกษาพบว่า อุโบสถที่สร้างขึ้นนั้น เกิดจากความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนา
ของพุทธศาสนิกชน ที่ได้หลอมรวมกันเพื่อสร้างให้อุโบสถเกิดขึ้นได้ ขณะเดียวกัน อุโบสถที่สร้างขึ้นนี้ ได้สอดแทรกวิถี
ชีวิตของคนในชุมชนไว้ ซึ่งเป็นความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจาก พุทธศาสนา ผี สาง เทวดา โดยแสดงผ่านพิธีกรรม
ที่เกิดขึ้น สำหรับความเชื่อด้านความดีหรือด้านบุญที่จะได้รับนั้น เชื่อกันว่า การสร้างอุโบสถด้วยการบริจาคทรัพย์
จะส่งผลบุญทั้งในปัจจุบันชาติและอนาคตชาติ ให้เป็นผู้ที่เปี่ยมล้นด้วยอริยทรัพย์ จิตใจผ่องแผ้ว แจ่มใส เป็นผู้
มีชื่อเสียง มีผู้คนยอมรับนับถือ รักใคร่ เป็นผู้มีอายุยืนยาว และมีความสุขทั้งในภพนี้และภพหน้า

ด้านศิลปกรรม ผลการศึกษาพบว่า ศิลปกรรมในอุโบสถมีความงามของการตกแต่งลวดลายอันวิจิตรในรูปแบบต่าง ๆ ไร่รอบ ๆ อุโบสถ ตามแบบของศิลปะไทย ส่วนใหญ่จะใช้ช่างที่มีความชำนาญงาน ศิลปกรรมจึงมีความงดงามและแฝงไว้ด้วยคติธรรม และการออกแบบส่วนต่าง ๆ จะยึดตามคติธรรมของแต่ละท้องถิ่น เช่น ในภาคเหนือ จะมีการใช้ข้อฟ้า เป็นเครื่องไม้สูงประดับอยู่บนนอกกำแพง ตรงบริเวณนาคลำรายมาบรรจบกันเป็นส่วนสูงของอาคาร ข้อฟ้ามีรูปคล้ายหัวพญานาค ปลายแหลม มีจะงอยติดอยู่ตอนล่าง จะงอยเป็น 2 รูปแบบ คือ จะงอยปากครุฑ และจะงอยปากหงส์ หรือตามความเชื่อของท้องถิ่น เป็นต้น ข้อฟ้าจึงมีความหมายเกี่ยวพันกับพญานาค และข้อฟ้าชั้น 2 แทนด้วยสัตว์ 2 ชนิด คือ พญานาคกับหงส์ ซึ่งส่วนต่าง ๆ นี้ เป็นการออกแบบในเชิงลักษณะเพื่อการสอดแทรกคติธรรมอันเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

ด้านสถาปัตยกรรม ผลการศึกษาพบว่า งานสถาปัตยกรรมเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงคุณลักษณะว่าเป็นสถาปัตยกรรมแบบใด ได้รับอิทธิพลมาจากแหล่งใด ท้องถิ่นใด ซึ่งในภูมิภาคที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน จะได้รับอิทธิพลจากประเทศเหล่านั้นมาด้วย อย่างไรก็ตาม สถาปัตยกรรมในวัดนั้น มีหลากหลายศาสนา แต่จุดสังเกตว่า ศาสนาใดเป็นอุโบสถ ให้สังเกตตรงใบเสมา และสะดืออุโบสถที่ฝังลูกนิมิตลูกที่ 9 ปัจจุบัน อุโบสถที่เก่าแก่และเสื่อมโทรม จะถูกบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ จึงทำให้องค์ประกอบบางอย่างของอุโบสถเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เปลี่ยนไปตามยุคสมัย แม้ว่าจะเป็นสิ่งที่ดี ทันยุคสมัย และอาจสวยงามกว่าเดิม แต่ในทางกลับกัน คุณค่าของสิ่งเดิมเมื่อถูกเปลี่ยนแปลงไปอาจจะทำให้บันทึกอันให้คุณค่านั้นลดน้อยถอยลงไป

ด้านปฏิมากรรม ผลการศึกษาพบว่า การวิเคราะห์คุณค่าและความสำคัญของอุโบสถด้านปฏิมากรรมนั้น ได้เพิ่มมุมมองในด้านของศิลปกรรมด้านประติมากรรมตามแต่ละท้องถิ่น ซึ่งปฏิมากรรมที่พึงจะสังเกตนั้น เช่น พระประธานในอุโบสถ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางนาคปรก และหลักฐานจากการจารึกไว้ ซึ่งบางแห่งได้จารึกถึงวัน เดือน ปี ที่ทำการสร้างขึ้นงาน อันเป็นการ บ่งบอกยุคสมัยของชิ้นงานนั้น ๆ เป็นการสร้างคุณค่าให้แก่ชิ้นงานจากวันเวลาที่ล่วงเลยมา

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ คือ นโยบายภาครัฐควรสนับสนุนงบประมาณในการบำรุงรักษาบูรณปฏิสังขรณ์อุโบสถ ควรแรงจูงใจให้การบูรณปฏิสังขรณ์อุโบสถตามแบบฉบับดั้งเดิมเพื่อรักษาคุณค่าให้คงอยู่ได้อย่างยาวนาน ผู้ปกครองคณะสงฆ์ควรสร้างความเข้มงวดเรื่องระเบียบวินัยผ่านการสังฆกรรมของพระสงฆ์ให้เข้มข้นขึ้น ควรประสานความร่วมมือในการรักษาอุโบสถเพื่อความมั่นคงต่อพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง และควรมีการวิจัยแนวปฏิบัติการสังฆกรรมของพระสงฆ์ ว่าถูกต้องตามบทบัญญัติขององค์สมเด็จพระเจ้าหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

(ก) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(ข) ข้อมูลทุติยภูมิ

1) หนังสือ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 12.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ฝ่ายวิชาการภาษาไทย. (2553). *พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทซีเอ็ดดูเคชั่น จำกัด มหาชน.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบฐิตญาโณ). (2536). *พระพุทธศาสนาปริทรรศน์*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย.

2) เว็บไซต์

ธวัชชัย ดุยสุจริต. (1 ตุลาคม 2560). *อุโบสถ*. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: [http guru. Google.co.th](http://guru.google.co.th),